
Od redakcji

Studia Philosophiae Christianae 3/2, 5-16

1967

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Od Redakcji

KS. PROF. DR PIOTR CHOJNACKI

Rok 1967 jest podwójnie jubileuszowym rokiem prof. P. Chojnackiego¹. Stanowi on siedemdziesiątą rocznicę jego urodzin i czterdziestolecie działalności naukowo-dydaktycznej, najpierw na Uniwersytecie Warszawskim a następnie na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Komitet Redakcyjny „*Studia Philosophiae Christianae*” poświęca czcigodnemu Jubilatowi jeden numer tego pisma, aby w ten sposób wyrazić swe uznanie, gratulacje oraz życzenia na dalsze lata życia i pracy. Pragnie również zapoznać czytelników z jego osobą oraz działalnością naukowo-dydaktyczną.

Nie jest rzeczą łatwą na kilku zaledwie stronach dokonać syntezy pracy naukowo-dydaktycznej człowieka pełnego jeszcze sił, z tak dużego okresu, jak okres lat czterdziestu. Stąd uwagi na ten temat ograniczy się do podania kilku informacji biograficznych oraz krótkiej charakterystyki wspomnianej działalności z załączeniem ważniejszych publikacji.

Prof. P. Chojnacki urodził się 31. I. 1897 r. w Będzinie — wówczas w województwie kieleckim. Gimnazjum ukończył w 1913 r. w Kielcach. W latach 1913—1917 odbył studia filozoficzno-teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach. We Fryburgu (Szwajcaria) studiował filozofię i w 1921 r. na podstawie egzaminów oraz rozprawy pt. „*Die Ethik Kants*

¹ Niniejszy zarys działalności prof. Chojnackiego wraz z zestawieniem ważniejszych publikacji opracował Edmund Morawiec.

und die Ethik des Sozialismus” uzyskał tytuł naukowy doktora filozofii. Zaraz po tym udał się do Belgii, gdzie w Lowanium w 1923 r. w „Wyższej Szkole Nauk Społecznych i Politycznych” uzyskał licencjat w zakresie nauk polityczno-społecznych. Od roku 1923 do 1925 przebywał w Paryżu. Tam ukończył psychologię w „Wyższym Instytucie Psychologii”. W tym okresie przygotował pracę habilitacyjną pt. „Pojęcia i wyobrażenia w świetle psychologii i epistemologii”. Habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim w 1927 r. Do roku 1947 pracuje na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego w charakterze najpierw docenta a następnie profesora nadzwyczajnego. W 1947 r. otrzymuje nominację na profesora zwyczajnego.

Działalność naukowo-dydaktyczna prof. Chojnackiego zasadniczo wiąże się z Katedrą Filozofii Chrześcijańskiej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego oraz z Wydziałem Filozofii Chrześcijańskiej zorganizowanym w 1954 r. w ramach Akademii Teologii Katolickiej, będącej kontynuacją Wydziału Teologii Katolickiej na Uniwersytecie Warszawskim. Obejmuje ona trzy zasadnicze grupy zagadnień, dokoła których prof. Chojnacki ześrodkował swe badania. Są to zagadnienia ontologiczne, psychologiczne oraz metodologiczno-teoriopoznawcze. Praca nad zagadnieniami wspomnianego rodzaju daje się zauważyć w każdym roku wykładowym, tak w programach zajęć przy katedrze, jak również w publikacjach.

W latach od 1928—1939 w zakresie zagadnień ściśle filozoficznych prof. Chojnacki podejmuje najpierw problem stosunku filozofii neoscholastycznej do teologii oraz do rozwijającej się wówczas filozofii przyrodoznawstwa. Tematami wykładów monograficznych stają się przeto takie zagadnienia jak: „geneza filozofii św. Tomasza z Akwinu”, „struktura systemu filozofii tomistycznej”, „okresy i kierunki filozofii neoscholastycznej” oraz „filozofia przyrodoznawstwa”. Pod tymi tytułami ukazały się prace drukowane. Na ten okres przypada również cykl wykładów o filozofii krytycznej Kanta. W wykładach tych prof. Chojnacki dokonał analizy historyczno-treściowej filozofii Kanta, zestawiając ją z filozofią arystotelesowsko-tomistyczną.

Mając na uwadze fakt, że wiele myśli charakterystycznych dla systemu Kanta nurtuje we współczesnej filozofii, prof. Chojnacki na drodze wspomnianej analizy ujawnił zasadnicze i podstawowe założenia tegoż systemu. Prowadzone w tym czasie wykłady na temat przyczynowości w ontologii i w przyrodoznawstwie dawały niewątpliwie gruntowniejsze zrozumienie samego kantyzmu w jego podstawowych założeniach. Ważniejsze wyniki badań nad tym zagadnieniem ukazały się później drukiem w „Sprawozdaniach P. A. U.”.

Z problemów psychologicznych na pierwszy plan wysuwa się u prof. Chojnackiego zagadnienie psychologii ludzkiego myślenia. Traktuje je ze stanowiska psychologii empirycznej. Poddaje analizie porównawczej procesy myślenia charakterystyczne dla różnych poziomów psychicznych, a więc u zwierząt, u dzieci, u człowieka prymitywnego, człowieka o wyższej kulturze, myślenia tzw. konkretnego i myślenia specyficznie ludzkiego — abstrakcyjnego. Ośrodkiem zainteresowania Profesora było odróżnienie biologicznej koncepcji świadomości i noetycznej, rzutujące na konsekwencje w psychologii filozoficznej. Na potrzebę tego odróżnienia naprowadzały — zdaniem prof. Chojnackiego — biopsychologiczne rozważania, których ślady historyczne znajdują się u Arystotelesa, Alberta Wielkiego oraz ich uczniów, jak również współczesne refleksje z pogranicza biologii i psychologii. Wyróżnienie tych dwu aspektów świadomości prowadziło do głębszego naświetlenia trudności wysuwanych przez behawioryzm pod adresem sposobu traktowania myślowych przejawów życia psychicznego. Wskazywało także na fakt, że zagadnienie teoriopoznawcze, aczkolwiek mają właściwą sobie metodę ich rozwiązywania i stawiania, to jednak traktowanie o nich nie powinno być całkowicie oderwane od „warunków” psychologicznych. Sprawie tej poświęcił prof. Chojnacki specjalną rozprawę pt. „Psychologiczna struktura sądu”, 1934 r. W związku z takim stanowiskiem stało się zrozumiałym podkreślanie w toku wykładów i na seminariach roli psychologii empirycznej dla ustawienia oraz tłumaczenia zagadnień, tak teoriopoznawczych, jak i należących do psychologii filozoficznej. Zdaniem Profesora

psychologia filozoficzna uprawiana niezależnie od badań empirycznych łatwo zejść może na manowce abstrakcji pozbawionej realnych podstaw. Powołuje się przy tym na wyniki badań tych problemów w ośrodkach: Lovańskim, Mediolańskim oraz Paryskim.

Stosunek metody nauk empirycznych do szczegółowych zagadnień psychologii filozoficznej staje się dla prof. Chojnackiego problemem dużej wagi. Świadczą o tym tematy wykładów monograficznych oraz jego publikacje naukowe. Wymienić tu należy takie tematy jak: „podstawy assocjacionizmu”, „zagadnienie behawioryzmu”. Ten ostatni interesował Profesora już w 1932 r. W roku następnym wygłasza na ten temat odczyt na jednym ze zjazdów psychologicznych w Warszawie. Jego praca pt. „Tresura, nawyki i charakter” opublikowana w 1933 r. jest wynikiem wcześniejszych jeszcze badań tych zagadnień. Również prace jak: „Pojęcie duszy w świetle psychologii empirycznej” (1929 r.); „Wolność woli na tle badań empirycznych” (1930 r.); „Empiriologiczne podstawy pojęcia duszy ludzkiej” (1933 r.); „Behawiorystyka, nauczanie i wychowanie” (1935 r.); są ważniejszymi fragmentami drójkowanymi wykładów monograficznych. Świadczą one, jak dalece prof. Chojnacki zaznajamiał warszawskie środowisko filozofii chrześcijańskiej oraz czytelników ze sposobami i potrzebą empirycznego podejścia do zagadnień psychologii filozoficznej. Rozprawa pt. „Człowiek jako całość materialno-duchowa” opublikowana w 1933 r. a będąca streszczeniem głównych myśli psychologii empirycznej i filozoficznej w zakresie problematyki człowieka, najlepiej chyba tę sprawę odzwierciedla. Nie są obce Profesorowi również współczesne kierunki psychologii empirycznej. Wystarczy wspomnieć wykłady z zakresu psychopatologicznej psychologii Francuzów, czy niemieckiej psychologii fizjologicznej, czy wreszcie psychologii postaci Adlera.

Przeoglądając dane historyczne Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Warszawskiego widzi się, że prof. Chojnacki zagadnienia metodologiczno-logiczne, jak i teoriopoznawcze, traktował pierwszoplanowo. Metodologię nauk traktował jako naukę po-

mocniczą i nieodzowną dla naukowego uprawiania filozofii. Stąd w wykładach monograficznych jak i publikacjach podejmował zawsze najbardziej aktualne problemy. Interesowała go szczególnie metodologia ontologii, konkretnie stosunek logiki matematycznej i teorii dedukcji zaksjomatyzowanej do metafizyki. Problem ten staje się przedmiotem wykładu monograficznego oraz prac seminaryjnych w roku 1932/33. Prace te znalazły swój wyraz w następujących późniejszych publikacjach: „Zadania logiki współczesnej pod względem struktury naukowej” (1934 r.); „Rola logistyki w uściśleniu filozofii chrześcijańskiej” (1937 r.). Tak w wykładach, jak i publikacjach rozważa prof. Chojnacki konieczność uściślenia metafizyki od strony jej terminologii oraz stosowanych w niej rozumowań. Mając na uwadze dokonywane próby formalizacji metafizyki, podkreśla trudności pochodzące z analogiczności terminów metafizyki. Stosunkowo wiele uwagi tej sprawie poświęca w wykładzie monograficznym pt. „Struktura naukowa filozofii tomistycznej”. Jest to rok 1936/37. Równocześnie omawia problem stosunku arystotelesowskiej koncepcji nauki do koncepcji nauki u pozytywistów i neopozytywistów. Z bardziej szczegółowych problemów metodologicznych, jakie prof. Chojnacki w omawianym okresie podejmuje są badania nad strukturą psychologiczną i teoriopoznawczą sądów.

Tak przedstawia się w zarysach bardzo ogólnych sytuacja do roku 1939, tj. do wybuchu drugiej wojny światowej. W czasie okupacji tylko krótka przerwa dotknęła działalność naukowo-dydaktyczną prof. Chojnackiego, gdyż już w lutym 1940 r. powstaje Tajny Uniwersytet. Prof. Chojnackiemu zostało polecone zorganizowanie Wydziału Teologicznego. Polecenie bezwzględnie zostało wykonane przez zaproszenie na Wydział do pracy dydaktycznej następujących profesorów: J. Artuchowskiego, B. Borowskiego, J. Czuja, M. Dybowskiego, W. Kwiatkowskiego, Pieńkowskiego, Wł. Tatarkiewicza, doc. E. Dąbrowskiego i wielu innych. Jako dziekan Wydziału Teologicznego i główny wykładowca filozofii chrześcijańskiej stara się o wszystko, co było konieczne dla kontynuowania studiów, a więc: sale wykładowe, książki, skrypty i pieniądze. Organizacyjno-dydaktyczny talent prof. Chojnackiego rozstrzyga ostatecznie o tym, że w tak cięż-

kich i niebezpiecznych warunkach w okresie między rokiem 1940 a 1944 przewinęło się przez Wydział Teologiczny około stu słuchaczy, z czego dziesięciu uzyskało stopień magistra, a sześciu naukowy tytuł doktora.

Rok 1945 przyniósł Uniwersytetowi Warszawskiemu wyzwolenie od okupanta. Powołując do życia Uniwersytet wznawiono również Wydział Teologii Katolickiej z trzema sekcjami: teologiczną, filozoficzną i prawno-kanoniczną. Sekcja filozofii chrześcijańskiej dysponowała dwoma odrębnymi katedrami: logiki i teorii poznania oraz katedrą psychologii. Kierownikiem sekcji, jak również kierownikiem katedry logiki i teorii poznania mianowany zostaje prof. Chojnacki. Dawnym zwyczajem sekcja filozoficzna z powodu braku sił samodzielnych na Wydziale Teologii, korzysta z pomocniczych wykładów profesorów Uniwersytetu wydziałów: Matematycznego, Humanistycznego, Medycznego. Sam prowadzi wykłady z teorii poznania oraz ogólnej i szczegółowej metodologii nauk. W wykładach i badaniach wiele miejsca poświęca filozofii tomistycznej. Głównymi zagadnieniami, którymi się wówczas interesuje są: stosunek filozofii tomistycznej do neotomistycznej, stosunek filozofii tomistycznej do innych nauk oraz podstawy struktury filozofii chrześcijańskiej. Gdy chodzi natomiast o problematykę nietomistyczną, nawiązuje do filozofii współczesnego egzystencjalizmu i neopozytywizmu. Z zagadnień metodologicznych podkreślić należy rozważania nad teorią nauki, metodologią nauk dedukcyjnych i redukcyjnych oraz stosunek logiki matematycznej do ontologii. Ostatni z wymienionych problemów interesuje Profesora raczej z punktu widzenia historycznego niż systematycznego. Ważniejsze fragmenty tych wykładów i badań zostały opublikowane w takich pracach jak: „Les suppositions nominalistiques dans la gnoséologie de l'empirisme logistique”, 1949 r., „Nauka wyidealizowana i nauka faktyczna w epistemologii Arystotelesa”, 1948 r., „Trois conceptions de la science”, 1952 r., „Aksjomatyzacja i formalizowanie dedukcji i zastosowanie do ontologii”, 1953 r.

W 1954 r. uchwałą Rady Ministrów P. R. L. z dnia 2. III, usamodzielniono administracyjnie i gospodarczo Wydział Teo-

logii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego i w ten sposób utworzono Akademię Teologii Katolickiej. Dawna sekcja filozofii chrześcijańskiej otrzymała nazwę Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej. Prof. Chojnacki zostaje kierownikiem Katedry Logiki, Ogólnej Metodologii Nauki i Teorii Poznania. Przez długi również czas pełni urząd dziekana Wydziału Filozofii.

Wykłady i badania w zakresie ogólnej metodologii nauk prowadzi pod kątem rozwoju pojęcia nauki i metod naukowych. Nawiązuje do okresu filozofii platońsko-arystotelesowskiej, do wieku XIII, do filozofii nowożytnej oraz współczesnej. Wskazuje na coraz wyraźniejsze rozgraniczenie między naukami filozoficznymi i szczegółowymi. Zagadnienia dotyczące metodologii i teorii poznania są nadal żywe, tak w wykładach, jak w seminariach i w publikacjach. Z tego okresu pozostawił Profesor szereg ciekawych rozpraw, zwłaszcza w zakresie metodologii filozofii i teorii poznania.

Uwagi powyższe świadczą, że prof. Chojnacki reprezentując stanowisko filozofii tomistycznej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego a następnie na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej Akademii Teologii Katolickiej, nie uprawiał konformizmu myśli filozoficznej. Nie był zwolennikiem odosobniania jej zagadnień i wydzielenia ich z całości problematyki innych kierunków filozoficznych. Również fakt, że filozofia tomistyczna na Uniwersytecie Warszawskim związana była z Wydziałem Teologicznym, mając na względzie jego doktrynalne potrzeby, nie wpłynął na ekskluzywny sposób jej traktowania. Pod tym względem prof. Chojnacki propagował pogląd, że filozofia tomistyczna ma służyć nie tylko dla potrzeb teologii, ale ma także szersze światopoglądowe i kulturowe zadania do spełnienia. Podkreślając wyraźniej walory doktryny tomistycznej, wskazuje zarazem jej nowe wymiary oraz zdolności do asymilacji prawd innych kierunków filozoficznych. W toku wykładów i w pracach drukowanych traktował filozofię tomistyczną nie jako czcigodny zabytek historyczny, lecz jako ciągle żywy twór myślowy, który należy rozwijać i pomnażać przez ciągle żywy kontakt z nauką w skali możliwie najszerszej. Dlatego też

uczestniczył w wielu międzynarodowych zjazdach filozoficznych, kongresach psychologicznych, jak również konferencjach naukowych, gdzie wygłaszał referaty i zabierał głos w dyskusjach.

Trudno ogarnąć zakres wpływów działalności naukowo-dydaktycznej prof. Chojnackiego, i wyliczyć w jak wielu jednostkach i w jakim stopniu rozbudził on krytycyzm, potrzebę jasnego myślenia, ile jednostek wprowadził bezpośrednio przez swe publikacje naukowe w duchową kulturę filozoficznego myślenia, ile osób zapalił do samodzielnych badań naukowych i umożliwił dostęp do rozumienia i szanowania cudzych badań. Trzeba stwierdzić, że prof. Chojnacki posiada wielu docentów, doktorów z pośród swych uczniów, którzy zajmują dzisiaj poważne stanowiska w dziedzinie nauki, nauczania oraz w dziedzinie duszpasterzowania. Wyrazem oceny działalności naukowej i dydaktycznej są tytuły jakie uzyskał. W 1946 r. został członkiem Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, w 1947 r. wybrany został prezesem Ogólnopolskiego Towarzystwa Teologicznego, od 1948 r. był członkiem współpracownikiem Komisji Historii Filozofii P. A. U., a w 1952 r. zostaje członkiem Towarzystwa Naukowego KUL.

Komitet Redakcyjny

Ważniejsze publikacje prof. dr P. Chojnackiego

A. Z dziedziny psychologii

1. Pojęcia i wyobrażenia w świetle psychologii i epistemologii, Kielce 1927 r.
2. Najnowsze kierunki psychologiczne i ich wpływ na filozofię, Kielce 1928 r.
3. Pojęcie duszy w świetle psychologii empirycznej, Warszawa 1929 r.
4. Wolność woli na tle badań empirycznych, Warszawa 1930 r.
5. Człowiek jako całość materialno-duchowa, Przegl. Kat. 1933 r.
6. Tresura, nawyki i charakter, Warszawa 1933 r.
7. Struktura psychiczna sądu i jego współczynniki uczuciowe, Warszawa 1934 r.
8. Z psychologii światopoglądu chrześcijańskiego, Warszawa 1933 r.
9. Behawiorystyka, nauczanie i wychowanie, Przegl. Pow. (1935) 160—178.

10. Psychologia niewiary i nawrócenia, Warszawa 1936 r.
11. Neotyczna i biologiczna koncepcja świadomości, Kraków 1938 r.
12. Filozofia przyrody i psychologia, Warszawa 1939 r.
13. Poradnictwo psychologiczne na usługach duszpasterstwa, Poznań 1947 r.
14. Marzenie, myślenie, inteligencja, Coll. Theol. XXV (1954) 248—267.

B. Z dziedziny ogólnej metodologii nauk i teorii poznania

1. Postulaty i logika budowy i nadbudowy filozofii tomistycznej, Warszawa 1931 r.
2. Zadanie logiki współczesnej i filozofii pod względem struktury naukowej, Wilno 1934 r.
3. Zadania filozofii wobec współczesnej logiki, Pamiętnik VII Zjazdu Zw. Zakł. Teol. 1934 r.
4. Pospolity rozsądek, nauki i filozofia, Coll. Theil. IV (1935) 637—662.
5. La pensée comme l'activité motrice et intentionnelle, Paris 1937 r.
6. Rola logistyki w uściśleniu filozofii chrześcijańskiej, Kraków 1937 r.
7. Nauka wyidealizowana i nauka faktyczna w epistemologii Arystotelesa, Warszawa 1948 r.
8. Les suppositions nominalistiques dans la gnoséologie de l'empirisme logistique, Coll. Theol. XXI (1949) 193—198.
9. Stawanie się, ruch i czas w główniejszych teoriach przyczynowych. Odbicie ze Sprawozdań P. A. U. tom 52 (1951) nr 3.
10. Trois conceptions de la science, Coll. Theol. XXIII (1952) 1—18.
11. Aksjomatyzacja i formalizowanie dedukcji i zastosowanie do ontologii, Coll. Theol. XXIV (1953) 5—30.
12. Filozofia nauki przyrodniczej w okresie Odrodzenia, Coll. Theol. XVIII (1957) 561—573.
13. Les facteurs et les limites de la connaissance humain d'après la critique d'Occam et de Nicolas d'Autrecourt, Coll. Theol. XXIX (1958) 98—105.
14. L'application du langage formalisée à la philosophie, Coll. Theol. XXXI (1960) 5—14.
15. Metoda dialektyczna Arystotelesa jako droga do zasadniczych przesłanek filozofii i nauki, Stud. Phil. Christ. 2 (1965) 33—52.
16. Geneza i uprawomocnienie pojęć właściwych filozofii według Husserla i według Arystotelizmu, Stud. Phil. Christ. 1 (1967).
17. Skrypt z ogólnej metodologii nauk i teorii poznania, Warszawa.
18. Skrypt z metodologii nauk humanistycznych, Warszawa 1967 r.

C. Z dziedziny historii filozofii

1. U podstaw krytycyzmu filozofii Tomasza z Akwinu, Warszawa 1932 r.
2. Expansion de l'aristotélisme et de l'idée directrice de la reforme du thomisme au XIII siècle, Lwów 1933 r.
3. Okresy i kierunki filozofii neoscholastycznej, A. K. 34 (1934) 350—368.
4. Rozwój czy zniekształcenie filozofii tomistycznej, A. K. 34 (1934) 209—216.
5. Filozofia tomistyczna i neotomistyczna, Poznań 1949 r.
6. Praktyka filozoficzna przedaugustyńska i kształtowanie się filozofii chrześcijańskiej, Coll. Theol. XXVIII (1957) 428—443.
7. Dwie koncepcje epistemologiczne metafizyki u św. Tomasza z Akwinu i ich źródła, Coll. Theol. XXIV (1963) 5—28.
8. O stylu św. Tomasza z Akwinu, Stud. Theol. Wars. 1 (1964) 521—533.

D. Z dziedziny etyki i socjologii

1. Die Ethik Kants und die Ethik des Sozialismus, Freiburg 1928 r.
2. Sympatia i sugestia jako czynniki psychiczne życia społecznego, A. K. 28 (1931) 321—327.
3. Społeczeństwo a osobowość jednostek, A. K. 45 (1947) 266—272.
4. Zagadnienie prawa własności w filozofii społecznej św. Tomasza z Akwinu, Coll. Theol. XXVI (1955) 537—567.

E. Różne

1. Jak prowadzić studia filozoficzne w sposób programowo i faktycznie neoscholastyczny, A. K. 38 (1936) 510—514.
2. Elementy filozofii chrześcijańskiej, Warszawa 1939 r.
3. Filozofia i jej stosunek do innych nauk, Poznań 1947 r.
4. Ontologia egzystencjalna jako filozofia kultury, Wrocławskie Towarzystwo Filozoficzne, dn. 14. III. 1943 r.
5. Zadania filozofii wobec teologii i kultury ogólnonaukowej, Włocławek 1947 r.
6. Filozofia egzystencjalna a rzeczywistość surowa i humanistyczna, Pol. Sacr. 1 (1948) 242—267.
7. Rozwój i postęp światopoglądu chrześcijańskiego, T. P. VI. 15—16 s. 4—5.
8. Ewolucjonistyczne i relatywistyczne poglądy u podstaw współczesnej umysłowości, A. K. 52 (1949) 137—145.

9. Wstęp do filozofii i zarys ontologii, Opole 1949 r.
10. Cieleśne podobieństwa i psychiczne różnice między człekokształt-
nymi a człowiekiem, Roczn. Fil. KUL II (1949) 25—46.
11. Intelektualizm Tomasza z Akwinu i kultura religijna, A.K. 52
(1950) 245—255.
12. O wychowaniu i charakterze, Znak 32 (1952) 97—116.
13. Podstawy filozofii chrześcijańskiej, Warszawa 1955 r.
14. Wstęp do filozofii i zarys ontologii, wyd. II, Warszawa 1963.
15. Możliwości uwspółcześnienia filozofii tomistycznej, Przegl. Fil. 36,
3, 199—224.

F. Recenzje i sprawozdania

1. Habert O., Le primat de l'intelligence dans l'histoire de la pensée,
Paris 1926 r., A.K. 19 (1927) 210—220.
2. Tochowicz P., Joannis Duns Scott de doctrina cognitionis, Fryburg
(Szwajc.) 1926 r., A.K. 19 (1927) 410—411.
3. Wł. Tatarkiewicz, Historia filozofii, t. II, 1947 r., A.K. 50 (1949)
83—84.
4. Iwanicki J., Dedukcja naturalna i logistyczna, Warszawa 1949 r.,
Coll. Theol. XXI (1949) 572—577.
5. Verbeke G., Themistius, Commentaire sur le Traité de l'âme
d'Aristote, Louvain 1957 r., Coll. Theol. XXIX (1958) 270.
6. Artur-Fidolin Utz., Sozialetik, t. I. Freiburg 1957 r., Coll. Theol.
XXI (1949) 572—577.
7. Oliver Johnson, Rightness and Goodness, Hague 1959 r., Coll.,
Theol. XXXII (1961) 207—209.
8. R. Mc. Inerny, The logic of Analogy, Hague 1961 r., Coll. Theol.
XXXIII (1962) 211—214.
9. Krajowa narada psychologów w dniach 9—10. II. 1957 r. Coll. Theol.
XXVIII (1957) 228—232.
10. Z prac katedry psychologii teoretycznej i eksperymentalnej na
Wydziale filozofii Chrześcijańskiej ATK, Coll. Theol. XXVIII
(1957) 486—493.
11. Sprawozdanie z Międzynarodowego Kongresu Filozofii Średniów.
w Louvain w dniach 28. VIII. do 4. IX. 1958 r. Coll. Theol. XXIX
(1958) 288—292.
12. Sprawozdanie z Międzynarodowego Kongresu do Badań Fil. Śred.
w Kolonii w dniu 21. IX. 1961 r., Coll. Theol. XXXIII (1962) 224—
227.
13. Posiedzenie naukowe Wydz. Fil. Chrześc. ATK dnia 21. IX. 1961 r.,
Coll. Theol. XXXIII (1962) 232—235.
14. Sprawozdanie z posiedzeń naukowych Wydz. Fil. Chrześc. ATK,
Coll. Theol. XXXIV (1963) 220—229.

G. W opracowaniu

1. Psychologia myślenia
2. Teoria poznania. Skrypt w maszynopisie jest w użyciu studentów.
3. Ogólna metodologia nauk, cz. III. Metodologia nauk humanistycznych. Skrypt w użyciu studentów.